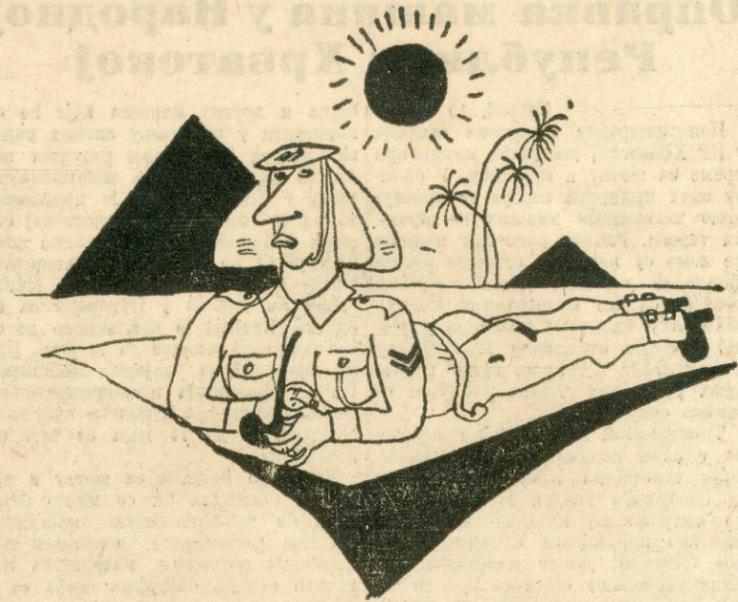

У М Е Т Н О С Т

ПРВА ИЗЛОЖБА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КАРИКАТУРЕ

Са изложбе југословенске карикатуре: „Нова сфинга у Египту“

Рад младог хрватског карикатуриста Ивана Кушанића

Изложба, која је ових дана отворена у Уметничком павиљону на Малом Калемегдану, прва је изложба карикатура после ослобођења и прва изложба југословенске карикатуре уопште.

Огромном стваралачком полету наших народа и у области културног живота, напорима наших уметника речи, боје, линије и звука да набује адекватан уметнички израз наше по литичке и друштвене стварности, као и настојању да буду достојан и аутентичан тумач велике народноослободилачке епопеје придружују се, ово, и наши карикатуристи. Ова изложба у којој су окупљени карикатуристи наших народних република смотра је њиховог рада у току година после ослобођења. Та делатност, у току три године, у шаљивим и дневним листовима јесте један прилог нашем, у историји невиненом, духовном замахау.

Југословенска карикатура је свој пут у новој стварности нашла брзо и лако, јер га је већ у ратовима пре рата јасно наслутила, вођена дубоким осећањем народне чести и његове будућности. За разлику од дела осталих грана ликовних уметности, које су пре рата тек преко мањих привилегисаних кругова покаткад стизале и у народ, карикатура је на свом првом кораку била прихваћена од широким народним слојева. Те народне масе нису прихватале карикатуру због њеног уметничког обликовања или онога „смешног“ у њој, него много више због садржине која је, у великој већини случајева, била израз народних тежњи за правдом, потпуном независношћу и победом напредног човечанства. Она је често била духовити израз оног најдубљег сакривеног у народној души. Карикатура је у понеком својим остварењима, попут мајинског штапића, откривала и стину у окамењеним наслагама свакојаким политичким и друштвеним лажима.

Иа и уметнички облик карикатуре који једи поред свакодневних деформација, у основи реалистичан, био је народу приступачнији од осталих ликовних остварења, где је у разним периодима уметничког делања на страни и код нас владала хаос свакојаким апстракција и субјективних уметничких екзбиција.

Дакле, већ пре рата и нашег политичког и друштвеног преобраћаја карикатура је била неинспирисана нашим животом са његовом политичком и друштвеном проблематиком.

Формалистичка лубања западног сликарства у раздобљу између два рата са декадентним извитоереностима захватила су и њихову карикатуру, која је, као ликовна уметност тога времена, са ретким изузетцима, била верна слика и клинички симбол политичког и друштвеног труљења. Она се изживљавала у „смеху ради смеха“, празној игри речи политичке безидејности и психолошким извештајностима. Ликовни језик, којим је говорила уском кругу мајораана, био је неразумљив народу. Тај ликовни формализам и безидејност лако је повео карикатуру страном путем моралне изопачености, порнографије и политичке реакције. И, толико што је отворено служило нацифашизму, западна карикатура је све више губила своју борбеном лакоћу хумором констативни спољне деформације будућих злочинаца, који ће, две-три године доцније, у прно завити слободобубиње на роде Европе. Место да оштром и неопштедним сатиром, испод лаке глатзуре „западне културе“, открива крвави лик злочинца, она је јевитином досетком готово забашурирала његове паклене намере. Западна карикатура се у то време одрекла своје велике историјске мисије точићи у фатализам и апатију мајораанаштање. Истина, и на западу је у то доба било карикатуриста који су у лиственима радничке класе и напредног грађанства подизали свој глас против опасности која је претрла човечанству.

У том сумраку западне мисли и хипокритског морала, совјетско-ручка карикатура, као бенталском ватром, осветљавала је мрачне јазбине у којима су се рочили нацифашистички злочовци. Она је у случају трагедије шпанског народа духовито разоткривала лик и фарицејство такозване западне демократије и њен прећутни споразум са нацифашистичким империјализмом. И југо словенски, у огромној већини напредни карикатуристи, угледали су се на своје совјетске колеге у разоткривању фашистичке завере против народа. У „Језу“ на „Усмевим војни нама“ у Београду, које је затим напредна омладина почела да органи-

зује и по унутрашњости, они су под тежким условима тадање профашистичке цензуре, народу приступачним ликовним говором отворено указивали на разбојничке циљеве султрасних завојенича. Те су манифестације убрзо затим биле угушене.

После ослобођења са истим уметницима наша карикатура је продужила да служи борби напредног човечанства, раскривајући нових агресора, разних хушкача, и разбојничких остатака фашизма. У том правци они делају и данас у великом друштву карикатуриста Совјетског Савеза, словенских народа, и народних демократија источне и централне Европе. Делнични резултати тога рада видеће се на овој изложби.

★

Југословенска карикатура је врло млада. Она се јавила први пут у шаљивим листовима пре четрдесетак година. Између два рата, а нарочито уочи Другог светског рата, ова по стаје важан фактор у јавном животу јављајући се у ступцима дневних листова.

Појаву карикатуре у дневној штампи изазвала је потреба да се у захукталом темпу политичког живота, пре Првог светског рата и револуционарног збињања после Другог светског рата, што брже реагује на догађаје и што непосредније уђе у суштину збињања. Делајући у условима брзог новинарског рада, често са примитивним репродуктивним могућностима, карикатуристи немају времена да усаврше и њен уметнички облик. Због природе новинарског посла, као и због потребе да га што јаснију претставу своје идеје, карикатуристи се служе најнајнидарнијим говором чисте линије. Да би јасноћа уметникове идеје остала и после компликоване уметничке обраде, потребно је много више времена него што дозвољава публиковање у дневном и недељном листу.

Пошто карикатура по свом уметничком облику спада у ликовну уметност, а по намени и тематички у новинарство, још није рашчишћено питање да ли је то ликовна уметност или журналистика. Крећући се стално на граници ликовне уметности и новинарства она још није нашла своје место у духовној хијерархији. Новинари је сматрају сликарством које служи циљевима штампе а сликарци питају мисле да је то журналистика која се смислом бањне и сликарством. Велики део публике ни до данас не зна да је карикатуриста сликар који је као такав ушао у новинарство. Бивало је и тако апсурдних мишљења да је, на пример, уљана слика „мртва риба на белом тањиру“ уметност док ма како компликована, уметничка композиција карикатуре то није. И до данас је остало тајном по чему то рибе мртворођенце има више права на уметничку трајност, да не кажемо вечност, док се то право не признаје карикатури, која својом проблематиком, и ма како усавршеним уметничким обликом, често остаје као политички и културни документ времена. И док „мртва риба“ сања свој вечни колористички или токсички сан на зиду музеја, карикатура почиња у дубоком мраку новинарских комплета.

★

Иван Јуче је један од оних карикатуриста чија је преокупација више у графичкој изради него у идеји пртежа. Он је, поред Ивееа и Михелића, један од најбољих графикара на овој изложби. Његова деформација је често шаблонска и има више декоративног него психолошког смисла. Свајана архитектонска композиција и духовита подела прво-бело једно је од графичких преимуштва тога пртежа. Као идеја и као пртеж најбоља његова ствар на изложби је „Тар ну лав“ и „Ко то дула на мој пенџер тако“.

И код загребачког карикатуриста Николе Мундана, одличног илустратора, осећа се лепа графичка култура, како је тај графички момент подређен карикатури. То се нарочито види у делу „Ситуација“ где су чисто уметничка композиција прво-бело контраста на истој уметничкој висини са карикатуралним моментом. Израз лица онога пона и пање одају способност Мундана да тачно уочи психолошки карактер личности. Сенибилни импресионистички пртеж младог Владе Кристла, ма колико да је уметнички занимљив, није довољан да јасно изрази идеју карикатуре. У његовим радовима се не осећа између пртежа и текста унутрашња повезаност, што је најважнији услов добре политичке карикатуре. У том смислу најбољи му је рад „Херојевац“.

Више настојања да графички конкретизује своју карикатуралну замисао видимо код једног од најмлађих — Ивана Кушанића. Он је у карикатури, као и у илустрацијма које повремено ради, показао много талента за ту врсту ликовне уметности.

диралу може приметити да се поједини карикатуристи јако испољава у духовитом тексту, други онег у ликовној обради карикатуре, погрешно би било претирати одајено једно од другог. У доброј карикатури њен уметнички облик и текст испод ње сачињавају јединствену целину. Најуспелије су оне карикатуре где су графичка претстава идеје и њен литерарни коментар истовремено рођени у ауторовом духу.

Од рано умрлог познатог словеначког карикатуриста Николаја Пирната изложени су ови радови који су се привилежицама нашли при руди. Пирнат је пример карикатуриста-борца и једни југословенски карикатуристи који је као партизан и за време рата био активан. Од њега су изложене карикатуре које су, одмах после ослобођења, публиковане у „Борби“. То су снажне сатире непријатеља достојне борача с пушком у руди. Најзначајније делују преко „Берни слуга Лав Рупник“, „Четири Францезе зиме“, „Зиг хајт“, и „У јазбини“.

Један од најважнијих и најплоднијих излагача је Милорад Пешћ који се као карикатуриста појавио пре рата у „Језу“. Имао има понајвише духа пада у очи више својим пртежом. У том пртежу, који је у основи дартурлартистички, има занимљивих уметничких и графичких остварења. Међутим, он прелазу у протеску која није узек убедљив облик карикатуре. Она служи у случајевима када се жели да се неки идејно-апстрактни појам доведе до апсурда. Карикатура је неумољиви реалиста, ма колико она деформисала реални облик и њега је потпуна ефикасност само онда када базира на постојећим чиницама и облицима стварности. Ако предмети сатире уопште не реализује своје личност, неумољиво ствари које са личношћу немају психолошко и физиолошко везе, она неће „ушати“. У стваралачком раду Милорада Пирната, у неким карикатурама, осећа се враћање на реалистичке облике у пртежу. У његовом уметничком раду, поред свега тога, има великих стваралачких могућности. Међу најдуховитије ствари на изложби спадају његове карикатуре „Плавтоид“, „Соффео“ и „Хијена община“.

Потпуни контраст Пирнату је загребачки карикатуриста Ивееа који је, за разлику од Пирнатевог протесности, мисао, сталнојед уметничко-графичка. Пирнат има више духа — Ивееа више уметничке културе и укуса. Он експанзиван, али у тој експанзији он уме да из реалних облика извуче и поднесе оно што је карактеристично. Пример чисте линије, простудраног пртежа и изворне графичке композиције јесте карикатура „Августини др Грубера“. Мисао Долар решава амерички проблем и остале које су скоро на истој уметничкој висини.

Милош Вушкович, карикатуриста старје генерације, најбоље је свега четирна дела. Његова карикатура „Два дедина обавља јединка“ најзначајнији пртежа који је исто тако повезан духовитом идејом, пример је одличне карикатуре. Он се одликује честошом израде ико стално лебди између стилизованости и реализма. Више духовита у идеји него у пртежу је карикатура „Јуче и данас“.

Иван Јуче је један од оних карикатуриста чија је преокупација више у графичкој изради него у идеји пртежа. Он је, поред Ивееа и Михелића, један од најбољих графикара на овој изложби. Његова деформација је често шаблонска и има више декоративног него психолошког смисла. Свајана архитектонска композиција и духовита подела прво-бело једно је од графичких преимуштва тога пртежа. Као идеја и као пртеж најбоља његова ствар на изложби је „Тар ну лав“ и „Ко то дула на мој пенџер тако“.

И код загребачког карикатуриста Николе Мундана, одличног илустратора, осећа се лепа графичка култура, како је тај графички момент подређен карикатури. То се нарочито види у делу „Ситуација“ где су чисто уметничка композиција прво-бело контраста на истој уметничкој висини са карикатуралним моментом. Израз лица онога пона и пање одају способност Мундана да тачно уочи психолошки карактер личности. Сенибилни импресионистички пртеж младог Владе Кристла, ма колико да је уметнички занимљив, није довољан да јасно изрази идеју карикатуре. У његовим радовима се не осећа између пртежа и текста унутрашња повезаност, што је најважнији услов добре политичке карикатуре. У том смислу најбољи му је рад „Херојевац“.

Више настојања да графички конкретизује своју карикатуралну замисао видимо код једног од најмлађих — Ивана Кушанића. Он је у карикатури, као и у илустрацијма које повремено ради, показао много талента за ту врсту ликовне уметности.

САВЕТОВАЊЕ НАЈВИШИХ РУКОВОДИЛАЦА НАШЕ ПРОСВЕТЕ

Израда наставног програма — одговоран задатак педагога у борби за бољи квалитет наставе и општег образовања наше средњошколске омладине

У наставку рада Савезне конференције о средњим општеобразованим школама, којој присуствују највиши просветни руководиоци читаве земље, јуче пре подне Иван Гуштак, инспектор Министарства просвете НР Хрватске, прочитао је реферат „Наставни планови и програми наших гимназија“. У реферату се нарочито истиче следеће:

„Полазна тачка за решавање питања који ће се предмети учити у нашим гимназијама, какво образовање треба да дају наше гимназије, треба да буде наша данашња стварност, кретање нашег општег друштвеног и економског развоја.“

У наставни гимназија биће заступљени следећи предмети: матерњи језик, руски језик, енглески, немачки или француски језик, историја, латински језик, Устав ФНРЈ, геогра-

Сабахадин Хоџић одава се уметничким стилем и хумором од осталих. Он изјуге чисту готово недајну линију, са оштром психолошким карактеризацијом у финим пртежма („Корунка — рај панаиста“). Док је у карикатури „Делени активиста“ његов хумор благ, у одличној, духовитој композицији „Вежа Париз — Мадрид“ сатиричан а у „Иа земље демократских слобода“ саркастичан. За разлику од многих уметнички небрижљивих, готово алкалних радова, пријатно делује уметничка дотераност његових пртежа.

Један од најдаровитијих млађих излагача са највише смисла на чистој карикатури, бесумије је Беоанин Зулфикар Цумхур. Он је и у графичкој и композицијоној композицији изразањи веома кључне школе са њеним цитосом и театралношћу. Иако без довољно искуства, код њега се већ сада примећује дар запаљана у карактеризацији конкретних личности, док и он у изминше нималима помало прелазу у протеску као на пример у карикатури „Последње инструкције“. Међутим, карикатура „Суд у Нирнбергу“, изворна као пртеж и као идеја, врло је карактеристична за овога младог уметника.

Влада Черић је чист карикатуриста без парочних графичко-уметничких преокупација. Код њега је пртеж тачно и студир његове сатиричке замисли као тачко. Најбољи су му радови карикатуре „Херојевац паке“ и „Франкова политичкохрџи“.

Борче Лобачев, доста вешт илустратор, најбоље је свега један рад који је мање карактеристичан од радова у стилу литографије које смо видели публиковане у дневним листовима.

Драган Савић, млађи карикатуриста „Језу“, чини је уметнички пут, по савани остварењима тешко одредити, јер је још увек у тражењу свога израза, између осталог, налазио је одличну карикатуру „Он зна свој пут“ и духовити „Корунка дијалог“.

Пријатно изненађује Милорад Пешћ са својим чистом и духовито композицијом пртежма. „Под ударцима ноћна“, „Городина Труман — репродуктивни уметник“ и „Коло, коло напоко“.

Ото Рајингер одаје доброг пртежа код кога се мешају сликарски и карикатуристички елементи, као у пртежу „Према сад кормило, ујка Саме“ док је одличан пример чисте карикатуре „Ле Гол чува Француку“.

Деса Јовановић покушава да у карикатури претстави „Југу“, али тој иначе духовитој композицији недостаје убедљивост добро опажену конкретних типова из наше средине. Без тога недостајка карикатура „Београдске тихе ноћи“ била би савином добра.

Много успелију карикатуру у жанру компликоване композиције са много личности и политичке симболике дао је млада загребачки карикатуриста Ваич, који је између осталог, изложио два извеша примерка те врсте карикатуре — „Стигао је слави кулац“ и „Циркус Имперјал“, као и духовито конструкцију „Права љубав прелазу све оквира“. Ове карикатуре светоче о великој инвентивности овога младог уметника. Засебно место на изложби заузимају

Глобоичић и Франце Михелић који су изложили листове из својих графичких мала које су, ако се не варамо, публиковане још за време рата на ослобођеној територији. То су мајсторски дровени који су колико високо уметнички, толико оштри приноси моралне наказности фашиста и њихових слуга.

Вилим Свењак, познати загребачки сликар-графичар, који се иначе не бави карикатуром у узнем смислу речи, изложио је свега један пртеж.

Поповић, Павловић, Харамјија и Хашић, заслужени су само са по једним радом на овој изложби.

Онегу о радовима писца ових редова, остављамо другима.

Пјер Крижанић

ПРВУ ИЗЛОЖБУ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КАРИКАТУРЕ РАЗГЛЕДАЛО ЈЕ ПРЕКО ДЕСЕТ ХИЉАДА ПОСЕТИЛАЦА

Данас је последњи дан изложбе југословенске карикатуре у Уметничком павиљону на Малом Калемегдану. За три недеље трајања, кроз изложбу је прошло преко десет хиљада посетилаца. Колективне посете биле су нарочито бројне. Међу првима изложбу су разгледале делегације из цела земље које су узеле учешћа на првомајској прослави. Омладина је у великом броју разгледала радове наших најистакнутијих карикатуриста. Око тридесет јачких група из унутрашњости прошло је кроз Уметнички павиљон на Малом Калемегдану. Били су то ученици гимназија, учитељских школа и трговачких академија са Космета, из Скопља, Сарајева, Пирота, Титовог Ужича, Борова, Винковаца, Цариграда, учесници бугарске трговачке академије из Пловдива. Баџи београдских школа били су исто тако чести гости на изложби југословенских карикатуриста. Преко двадесет група из гимназија, учитељских, занатских школа и са разних курсева из Београда разгледало је изложбу.

Комитет за културу и уметност владе ФНРЈ откупио је радове ових сликара-излагача: Милоша Вушковича, Ивееа, Пјера Крижанића, Владе Кристла, Ивана Јучеа, Франца Михелића, Милорада Пирната, Сабахадина Хоџића и Зулфикара Цумхура.

Сутра, после затварања, радови наших карикатуриста биће пренесени у Загреб где ће исто тако бити приређена изложба југословенске карикатуре, а после извесног времена она ће се отворити у Љубљани.

Грађу програма треба одабирати тако да она одговара узрасту ученика, снази његовог схватања. Наставни програми треба да воде рачуна и о политехничком одгоју наше омладине“.

Имеђу осталог, у реферату се нарочито подвлачи да рад на изради наставног програма треба да буде важан, одговоран задатак наших стручњака педагога у борби за бољи квалитет наставе и општег образовања наше средњошколске омладине.

У поплоневном делу конференције настала је дискусија о прочитајном реферату. У току дискусије изнесени су значајни предлози неких просветних руководилаца за састав што бољих наставних планова и програма у нашим средњим школама. Конференција наставља данас рад.

